

ÚSTAV CHEMIE PŘÍRODNÍCH LÁTEK VŠCHT PRAHA; KOŘENY A POČÁTKOVÉ

JAN STANĚK a PAVEL DRAŠAR

Ústav chemie přírodních látek, Fakulta potravinářské a biochemické technologie, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 1905/5, 166 28 Praha 6, Česká republika

Došlo 3.2.25, přijato 15.2.25.

Článek přináší dohledatelné informace o založení Laboratoře heterocyklické chemie a jejím přetvoření na Laboratoř monosacharidů a na Ústav chemie přírodních látek VŠCHT Praha.

Klíčová slova: laboratoř monosacharidů, laboratoř heterocyklických sloučenin, ústav chemie přírodních látek, Rudolf Lukeš, František Šorm, Jiří Jarý

Ústav chemie přírodních látek jako vědecko-pedagogický ústav Fakulty potravinářské a biochemické technologie VŠCHT Praha vznikl transformací vědecko-výzkumného pracoviště Laboratoře monosacharidů VŠCHT Praha, jejímž předchůdcem byla Laboratoř heterocyklických sloučenin. Historie ústavu je tak úzce spjata s osobností prof. dr. Rudolfa Lukeše, DrSc., který se stal po skončení 2. světové války vedoucím Katedry organické chemie¹⁻⁴, kam přešla řada chemiků v čele s Františkem Šormem a Rudolfem Lukešem z organické laboratoře Spolku pro chemickou a hutní výrobu v Praze-Vysočanech (dnešní Podkovářská ulice)⁵.

V roce 1952, tedy v roce, kdy byla Nařízením vlády č. 40/1952 Sb. zřízena dnem 1. září 1952 s platností a účinností od 5. září 1952 z dosavadní chemické fakulty ČVUT v Praze Vysoká škola chemická v Praze (dnes VŠCHT Praha), bylo pro čerstvě jmenovaného⁶ řádného člena ČSAV prof. Lukeše⁷, konkrétně z iniciativy hlavního sekretáře ČSAV prof. Dr. Ing. Františka Šorma⁸ (byl jmenován⁶ stejným Dekretem prezidenta republiky z 12. listopadu 1952) vládou ustanoveno specializované vědecké pracoviště při ČSAV nazvané Laboratoř heterocyklických sloučenin^{9,10}, kdy se část Lukešových lidí z Katedry organické chemie VŠCHT Praha vyčlenila a začala je hradit nově zřízená¹¹ ČSAV, kmenově spadali pod ČSAV. Tato Laboratoř měla vládou udělené právo školit vědecké aspiranty¹² (v nynější době „doktorandy“) a byla v rámci ČSAV zařazena do III. Sekce 10 (chemické), na stejné úrovni jako např. Chemický ústav ČSAV.“

Úkolem laboratoře bylo studium heterocyklických sloučenin, zvláště „pyridinu, pyrolu a jejich hydrovaných derivátů a furalu“¹³, což souviselo s výzkumem „výševroucích basických frakcí uhelného dehtu“. Dále laboratoř rozvíjela studium alkaloidů¹⁴; byla zde objasněna absolutní konfigurace některých alkaloidů jako např. konfigurace sedaminu, hygrinu, hygrolinu nebo halostachinu

František Šorm

Rudolf Lukeš

a struktura laktonů methyltetranových kyselin¹⁵. Dalším rozvíjeným tématem byla chemie monosacharidů. V rámci vědecké činnosti v základním výzkumu pracoviště provádělo i pedagogickou činnost v oblasti vědecké výchovy aspirantů.

Karel Bláha

Jiří Hofman

Ivan Ernest

Rozpočtově však byla Laboratoř řazena pod Chemický ústav ČSAV¹⁶ (Ústřední ústav chemický, vzniklý roku 1950), ale sídlo měla v budově A VŠCHT Praha na adrese¹⁷ Technická 1905, Praha 6.

Mezi zaměstnanci laboratoře byli uznávaní odborníci v organické chemii a v chemii přírodních látek, např. (tituly jsou z doby pozdější) doc. Ing. dr. Karel Bláha, CSc., doc. Ing. Ivan Ernest, CSc., Ing. Jiří Hofman, CSc., prof. Ing. Jiří Jarý, DrSc., Ing. dr. Josef Jizba, CSc., Ing. dr. Jan Kovář, CSc., Ing. Josef Němec, CSc., Ing. dr. Jiří Pliml, CSc., Ing. Alena Zobáčová, CSc., Ing. Vlastimil Galík, CSc., a další.

Prověrky politické a třídní spolehlivosti pedagogů v roce 1958 za rektora prof. Vladimíra Maděry zasáhly VŠCHT Praha velice výrazně („Maděra na školu, škola na maděru“), z hájemství prof. Lukeše museli odejít nebo odešli Ivan Ernest, Miloš Hudlický, Jaromír Plešek, Stanislav Heřmánek, Zdeněk Veselý a Pavel Vaculík. Mělo to dopad i na atmosféru v prostředí vědeckých pracovníků, která se stala nesrovnatelně horší v porovnání s pracovišti ČSAV. Laboratoř heterocyklických sloučenin tak opustili Karel Bláha (UOCHB), Jiří Pliml (UOCHB, poloprovozní laboratoř Suchdol), Josef Jizba (UOCHB), Miroslav Černý (UJV).

Sám Lukeš měl kancelář v JV oblouku ve 2. patře VŠCHT Praha (250), byla tam s ním Dr. Pelnářová sekretářka a tajemnice (*uprostřed vpravo*), z místnosti šly dveře do knihovny (251) a do kamrlíku (249), kde byla další sekretářka paní Růžková. Z knihovny byly dveře do velké laborky (tři osy, 252), kde byli původně (1953) 1. ulička Bláha, Kovář, 2. ulička Pliml, Zobáčová, 3. ulička Dienstbierová, Černý, 4. ulička Galík, Hofman. A z této uličky byly další dveře do jednoosé laboratoře, kde byl Jizba, a pak už byla dále organická chemie. Na opačnou stranu pak byla pracovna (248), kde se konaly semináře, porady, pak dvouosá laboratoř (247), kde byl Jarý, Ernest, a pak jednoosá laboratoř, kde byla analytika, Eva Knižáková, Bohumila Macounová-Dědková a Věra Heřmáňková, a byly tam dveře do posluchárny.

Vlastimil Galík

Jan Kovář

Miroslav Černý

Josef Němec

Jiří Pliml

Věra Heřmáňková

Věra Dienstbierová

Bohumila Macounová-Dědková

p. Pelnářová

p. Růžková

Ing. Jiří Jarý, pracovník Laboratoře heterocyklických sloučenin ČSAV, začal svoji chemickou kariéru na VŠCHT po válce jako pomocná vědecká síla¹⁸. V roce 1954 byl za práci „Příspěvek ke konfiguraci dioxvalerolaktону“ odměněn cenou ČSAV¹⁹ a spolu s Ing. Jiřím Němcem, CSc. (jako pracovníci „Laboratoře heterocyklických sloučenin ČSAV“) byl v roce 1959 odměněn výroční cenou ČSAV za práci „Studium kyseliny parasorbinové a důkaz konfigurace laktону 4,6-dideoxy-L-glukohexonového; studium adice kyseliny bromné na laktón beta-angelikový“. V témže roce byl Ing. Jiří Plíml, CSc., z téže laboratoře odměněn výroční cenou ČSAV za „Objasnění Gombergovy reakce v pyridinové řadě a studium nenasyčených aminů“²⁰.

Osobností prof. Lukeše byla činnost „akademické“ laboratoře velmi úzce spjata s činností katedry organické chemie na VŠCHT Praha, kde byl též kmenovým zaměstnancem²¹. Oběma pracovištím sloužila společně sdílená „akademická“ servisní laboratoř organické elementární analýzy (lab. 246), která patřila organizačně pod Laboratoř heterocyklických sloučenin. Byly pořádány společné každotýdenní konference s referáty o nově publikovaných poznatcích v odborných časopisech. Ze spolupráce mj. pracovníků Laboratoře a Katedry organické chemie (prof. Ing. dr. Ivan Ernest, prof. Ing. dr. Miloš Hudlický, Ing. dr. Jan Kovář, Ing. dr. Jiří Novák, Ing. Alena Zobáčová, CSc., a další) vzniklo tehdy rovněž rozsáhlé rešeršní dílo „Preparativní reakce v organické chemii“ (10 svazků, vědecký redaktor Ing. dr. Miloš Hudlický, později prof. Ing. dr. Vladimír Bažant, DrSc.).

V roce 1965 se ve zprávě „Nejvýznamnější vědecké výsledky dosažené na pracovištích ČSAV a SAV v letech 1952–1965“ o Laboratoři heterocyklických sloučenin ČSAV hovoří již jako o bývalé²². Po smrti svého vedoucího akademika prof. Lukeše v říjnu 1960 bylo

Jiří Jarý (1957)

na akademii pracoviště zrušeno²³ a bylo roku 1961 kmenově převedeno pod VŠCHT Praha²⁴ jako vědecko-výzkumné pracoviště VŠCHT Praha, tehdy Fakulty organické technologie. Na konci padesátých a v šedesátých letech výrazně rostla podpora vědy a výzkumu i na vysokých školách, v roce 1959 vznikla jako analogie akademické Laboratoře heterocyklických sloučenin Laboratoř syntetických paliv²⁵ na Fakultě technologie paliv a vody a Laboratoř technologie silikátů na Fakultě anorganické technologie. Zřízeny byly také Centrální laboratoře VŠCHT Praha, jejichž součástí se stalo Oddělení organické analýzy (vedoucí Ing. L. Helešic) z původně akademické LHS. Z Laboratoře heterocyklických sloučenin do Laboratoře syntetických paliv v rámci těchto změn přešel Ing. Galík a Ing. Hofman, nově přišli Ing. Karel Kefurt (1959), Ing. Karel Čapek (1960), Ing. Pavel Novák (1963) a další.

Jiří Jarý (2002)

Tehdy převzal vedení personálně obměněné Laboratoře heterocyklických sloučenin prof. Ing. Jiří Jarý, DrSc., specialista na chemii laktónů a cukrů, pracovník bývalého Votočkova ústavu VŠCHT Praha²⁶, který posunul dosavadní program vědeckého výzkumu převážně směrem k chemii sacharidů, a pracoviště od roku 1963 neslo název Laboratoř monosacharidů. Pod prof. Jarého jako prorektora pro vědu a výzkum (1962–1966) spadaly i Centrální

laboratoře VŠCHT Praha.

Sám Jiří Jarý se od svých začátků na poli chemie věnoval chemii laktónů. Prvou práci o 2,3-dihydroxy-γ-valerolaktónu publikoval²⁷ s R. Lukešem v roce 1955. Mezi jeho nejbližší spolupracovníky patřili zpočátku Josef Němec, Karel Kefurt, Věra Dienstbierová a Pavel Novák.

V roce 1963 publikoval s K. Čapkem a J. Kovářem prvou čistě cukrářskou práci o derivátech 3,6-dideoxy-3-amino-L-idosy²⁸. Poté se věnoval delší dobu aminocukrům.

Jindřiška Čapková-Štefková

Stanislav Doležal

Tým doplňovalo i několik výzkumných pracovníků, inženýrek, Věra Heřmánková, Jindřiška Čapková-Štefková, Zdeňka Kefurtová, Valentina Jedináková, Věra Řiháková-Kocíková, již zmiňovaný Ing. Luděk Helešic řídil oddělení elementární analýzy, kde se pracovníce postupně obměňovaly. Sekretářkou byla paní Luběna Kafoňková. Postupně pak přicházeli RNDr. Jan Staněk, CSc. (z PřF UK Praha), Ing. Jitka Moravcová, CSc. (z VŠCHT Pardubice), Ing. Stanislav Doležal, CSc., Ing. Ivan Raich. Z laborantů je nutné zmínit Milu Potáčovou, která Laboratoři a jejím pracovníkům významně pomáhala (manželem byl Svatopluk Potáč, místopředseda federální vlády, předseda Plánovací komise, Předseda ČNB), byl zde Václav Ineman, který se vypracoval na experta přes přístrojovou techniku, Milan „Bendy“ Beneš na všechny hrubé práce, Eva Kvapilová, Barbora Hanousková-Česneková, Jindřiška Hanousková-Červená, Alena Česková-Jeníková, Pavla Semrádová-Oubrechtová, Milan Sova, Nikola Vodeničarov a další.

Pracoviště bylo v první fázi své existence spravováno děkanátem Fakulty chemické technologie a v roce 1974 bylo převedeno v rámci personálního vyvažování na Fakultu potravinářské a biochemické technologie. V Laboratoři monosacharidů byli vychovávaní mladí vědeckí pracovníci, ale pracovníci laboratoře se podíleli i na pedagogické činnosti fakulty. Prof. Ing. Jiří Jarý, DrSc., zpravidla vedl 1–3 diplomanty, obvykle z Katedry chemie a technologie sacharidů FPBT, přednášel předmět Chemie sacharidů a vědeckí pracovníci laboratoře se podíleli na výuce laboratorní z biochemie a laboratorní oboru (u jednotlivců šlo i o 16 hodin laboratorní týdně) v době, kdy se výuka biochemie prosadila do společného základu pro všechny fakulty VŠCHT Praha a po několik let trpěla velkým nedostatkem pedagogických pracovníků.

Byla vydána skripta Chemie a analytika sacharidů (R. Bretschneider, K. Čapek, J. Jarý)²⁹, která na dlouhou dobu představovala jediný ucelený pohled na sacharidy dostupný v českém jazyce. Jako pomůcka pro studenty

byla přeložena (překlad M. Pergál, J. Jarý a V. Dědek) ruská učebnice A. J. Berlina Technika laboratorních prací v organické chemii.

Rok 1968 a následující normalizace se do chodu Laboratoře výrazně promítly. Normalizační prověrky byly na vysokých školách obecně „velmi důkladné“, na VŠCHT Praha byl navíc zakládán KAN a další „kontrarevoluční“ aktivity, a tak zde byli vyloučení, vyškrtnutí straníci, i vedoucí Jarý byl stranicky kárán, jen Čapek byl hodnocen jako „perspektivní“, zbytek byl v kategorii „ostatní“ nebo „neperspektivní“. Němec a Kovář se ze stáží v Americe a Kanadě nevrátili.

Dále byli v omezeném rozsahu vychovávaní mladí vědeckí pracovníci (aspirantura se změnila na vědeckou přípravu), konkrétně to byli (1970–1989) RNDr. Zdeněk Točík, Ing. Miroslav Marek, Ing. Ivan Medonos, Ing. Tomáš Vydra a Ing. Ivan Raich. Všichni pracovníci byli hrazeni z peněz na vědu (§01), přičemž nůžky mezi nimi a pracovníky pedagogickými (§18) se stále více rozevíraly. Vědeckou činnost na škole vykonávala samozřejmě celá řada pedagogických pracovníků, a prostředky §01 rozpočtované na počty pracovníků se v porovnání s ústavu akademie rozměňovaly. Podíl pracovníků laboratoře na pedagogické činnosti byl omezený.

Zdeněk Točík

Laboratoř monosacharidů nicméně brzy dosáhla světového uznání díky odborné erudici vědeckých pracovníků: Karel Čapek (chemie aminodeoxysacharidů a sacharosy), Alena Zobáčová (synthesa deoxysacharidů), Karel Kefurt (chemie aldonových kyselin a jejich derivátů) a Jan Staněk (chemie aminodeoxysacharidů, analytické metody). Společným nosným tématem bylo studium parciální reaktivity hydroxylových sku-

Obr. 1. zleva pp. A. Zobáčová, V. Dienstbierová, S. Doležal, J. Jizba, M. Ferles, V. Prelog

pin. Sestavu vědeckých pracovníků doplňovala Věra Dienstbierová (radioprotektivní sloučení-ny, tajemnice laboratoře), Stanislav Doležal (chemie leukotrienů) a od roku 1980 i Jitka Moravcová (analytické metody, chemie deoxyntos). J. Jarý spolupracoval i s lékaři na poli mezifáze mezi chemií a medicínou, viz např.^{30–32} i s radiobiologií³³.

Josef Němec

Od roku 1970 chyběli v kolektivu vědeckých pracovníků Jan Kovář (stereochemie, aminodeoxysacharidy) a Josef Němec (redukce aldonolaktonů, laboratorní technika), autor dodnes používané Němcovy stavebnice, souboru laboratorního skla účelově zaměřeného na semimikropreparace v organické syntéze). Oba se úspěšně uplatnili na pracovištích v Kanadě a USA. S oběma pracovníky bylo udržováno neformální spojení a oba po roce 1990 laboratoř navštívili. V roce 1997 věnoval Němec svou odbornou knihovnu VŠCHT Praha; část tohoto velkorysého daru byla využita ústřední knihovnou k doplnění a výměnám, část je k dispozici v knihovně ústavu.

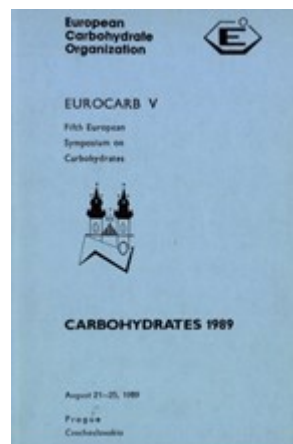
V 80. letech byla laboratoř částečně zapojena do projektu syntézy prostaglandinů, která nakonec vyústila k realizaci výroby těchto sloučenin v Neratovicích, a vyřešen byl způsob výroby kancerostatika Tamoxifenu pro Lachemu Brno (Karel Čapek). Vypracovaná metodika stanovení jednoduchých cukrů pomocí kapalinové chromatografie na iontoměničích byla zavedena jako on-line kontrolní metoda v celulózce Paskov (Jan Staněk).

Pracovní skupiny vedené vědeckými pracovníky řešily výzkumné úkoly Státního plánu základního výzkumu, rezortní výzkumné úkoly Ministerstva zemědělství a Ministerstva zdravotnictví a úkoly zvláštní části státního plánu výzkumu Ministerstva obrany. Vedle toho se řešily zakázky pro podniky v rámci Smluvní hospodářské činnosti.

V osmdesátých letech zde byly i smlouvy uzavírané přes Polytechnu se zahraničními, západními odběrateli. Ty představovaly určitou možnost získat devízové prostředky na chemikálie, materiály pro chromatografii, laboratorní vybavení. Je třeba zmínit, že v té době byla VŠCHT Praha rozpočtovou organizací, nákup nad 1000 Kč byla investice, kterou jednotlivě schvalovalo MŠMT. Nákup chemikálií se plánoval i na rok dopředu a pokud se podařilo získat vzácnější chemikálii z dovozu, tak ji objednatel dostal v době, kdy už ji dávno nepotřeboval. Měl ale co směřovat s kolegy z jiných institucí, což výrazně při práci pomáhalo. Bezproblémová byla časopisecká literatura, Ústřední knihovna VŠCHT Praha v kombinaci se sousední knihovnou UOCHB pokrývala takřka vše, s chybějícími tituly pomáhala i chemická knihovna PřF UK a STK. I patentová knihovna byla blízko, v Bubenči. Navíc bez problémů probíhalo zasílání separátů (separátních výtisků článku), které autor dostal a žádosti vždy vyhověl, což bylo ceněno

zvláště u referátových článků. To byla vítaná pomoc, protože možnost oxerodoxovat stránku či dvě byla vykoupena nezměrným úsilím. Prostředky na množení tiskovin byly velice striktně kontrolovány, pořízení kopií bylo složitě schvalováno, kontrolováno a evidováno. Laboratoř monosacharidů stále udržovala tradici každotýdenních setkání vědeckých pracovníků a aspirantů s referáty o novinkách v chemii sacharidů (každý měl přidělen několik titulů, které měl pravidelně sledovat).

Čapek a Staněk byli součástí kolektivu (ještě Stibor, Paleček, Kubelka, Veselý), který byl za syntézu prostaglandinu Oestrophanu a jeho zavedení do výroby v roce 1978 oceněn Státní cenou Klementa Gottwalda. V létě 1989 se pracovníci Laboratoře podíleli na organizaci symposia EUROCARB V v Paláci kultury, symbolicky od 21. srpna.

Obr. 2. Obálka sborníku EUROCARB V

Listopad 1989 přinesl do Laboratoře monosacharidů výrazné změny. Staněk se pro své předchozí aktivity ve prospěch vědeckých pracovníků stal hned prorektorem pro vědu a výzkum, členem Vědecké rady ministra školství, mládeže a tělovýchovy, a v prosinci 1989 byl zvolen vedoucím Laboratoře. S vědomím, že podpora vědy a výzkumu půjde výrazně dolů (ČSAV se redukovala na polovinu, resortní výzkumné ústavy se rušily) a že výzkumná laboratoř na škole nemá s touto sestavou zaměstnanců šanci konkurovat, hledal cesty, jak přes pedagogiku pracoviště uchránit, s využitím toho, co pracovníci dovedou, v čem jsou výborní. Původní záměr zřídit na FPBT katedru, resp. Ústav organické chemie II (tak jako je na UK několik chirurgií, několik Lékařských fakult) byl modifikován na Ústav chemie přírodních látek, přírodních produktů, sekundárních metabolitů, na vyplnění mezery mezi organickou chemií a biochemií. Byl vytvořen studijní program na bázi semimikro až mikropreparativní a analytické chemie (kapalinová a plynová chromatografie byly v Laboratoři na velmi dobré úrovni v porovnání s ostatními pracovišti školy) včetně práce se značenými sloučeninami. Staněk, Čapek, Kefurt, Moravcová se velmi rychle habilitovali. Ústav se nezbavil nikoho z Laboratoře monosachari-

Jan Staněk

Jitka Moravcová

Karel Kefurt

Ladislav Kniežo

Ivan Raich

dů, postupná obměna nastala s odchody do důchodů, snížil se počet laborantů, výzkumných pracovníků, jejichž práci převzali diplomanti, doktorandi.

Po přijetí nového vysokoškolského zákona č. 1972/1990 Sb. se v roce 1991 laboratoř stala vědecko-pedagogickým ústavem VŠCHT Praha s názvem Ústav chemie přírodních látek (konec konců dehet, heterocykly i monosacharidy mezi přírodní látky patří), s právem výchovy vlastních diplomantů ve studijním oboru *Chemie a analýza potravin* se zaměřením na chemii přírodních látek a doktorandů v oboru *Organická chemie*. První obha-

joby vlastních absolventů byly v květnu 1994. Od roku 2000 byla v čele ústavu doc. Ing. Jitka Moravcová, CSc., která ještě „do Laboratoře“ přišla v roce 1980 po absolvování VŠCHT v Pardubicích, a zaměřovala se zejména na syntetické přístupy k novým analogům přírodních sacharidových struktur s potenciálem uplatnění v regulaci buněčných funkcí.

Mezi kmenové pracovníky, z nichž někteří se postupně habilitovali, patřili doc. Ing. Karel Kefurt CSc., doc. Ing. Ladislav (Laco) Kniežo CSc., doc. RNDr. Tomáš Elbert, CSc. (působil zde jen krátce před odjezdem do

Obr. 3. Skupinová fotografie pracovníků ústavu z roku 2002 k 50. výročí VŠCHT Praha

Václav Ineman

Kamil Parkan

Martina Hlaváčková

Irena Dražilová

Taťána Vrbská

Grenoblu), doc. Ing. Ivan Raich, CSc., Ing. Václav Ineman, doc. Ing. Kamil Parkan, PhD., Taťána Vrbská, Ing. Martina Hlaváčková a sekretářku Jiřinku Novákovou s odchodem do důchodu vystřídala Irena Dražilová. Za prvních deset let existence Ústavu chemie přírodních látek zde úspěšně ukončilo svá studia 54 inženýrů a 6 kandidátů věd (dnes PhD).

Začátkem tisíciletí posílili ústav noví pracovníci, RNDr. Dr. Oldřich Lapčík, z pražského Endokrinologického ústavu, který se zabýval mj. imunoanalýzou, doc. RNDr. Pavel Drašar, DSc., z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, který se zabýval chemií steroidů, a Ing. Zdeněk Wimmer, DrSc., z Ústavu experimentální botaniky AV ČR, který se zabýval chemií triterpenů. Později tým doplnila Martina Wimmerová. Dalším významným přispěvatelem do portfolia „přírodních látek“ byl RNDr. Miroslav Ledvina, CSc. (zaměstnán 2014–2022), bývalý pracovník ÚOCHB AV ČR, který kromě chemie cukrů mj. pomocí kovalentně vázaných přírodních látek upravoval vlastnosti nanodiamantů.

Na krátkou dobu tým podpořili i významní čeští peptidárističtí chemici. RNDr. Martin Flegel, CSc. (zaměstnán 2013–2021), bývalý ředitel pražské firmy PolyPeptide Laboratories, která měla blízkou souvislost se společností Ferring, zde dále rozvíjel syntézu peptidů na pevné fázi. Ing. Michal Lebl, DrSc. (zaměstnán 2019–2024), mj. bývalý ředitel v americké firmě Illumina, přinesl na VŠCHT

Praha možnost automatizované syntézy peptidů na stroji vyvinutém na ÚOCHB AV ČR Praha.

V roce 2005 byla prof. Moravcová ustanovena do funkce prorektorky VŠCHT Praha a vedoucím ústavu se stal prof. RNDr. Dr. Oldřich Lapčík, který vedl ústav až do října 2024, od 1. září byl ustanoven novým vedoucím doc. Ing. Kamil Parkan, PhD., žák Laca Knieža, který se zabývá chemií sacharidů.

Letitá dichotomie nazývaní se „Organická chemie“ mezi Fakultou chemické technologie a Fakultou potravinářské a biochemické technologie VŠCHT Praha byla roku 2024 rozřešena tak, že Ústav chemie přírodních látek

Martin Flegel

Michal Lebl

Oldřich Lapčík

Zdeněk Wimmer

Pavel Drašar

Martina Wimmerová

Miroslav Ledvina

FPBT VŠCHT Praha získal akreditaci v oboru Bioorganická chemie.

Ústav chemie přírodních látek tak naplňuje svoji původní roli stát na pomezí mezi chemií organickou a biochemií s tím, že se během doby povedlo rozšířit paletu přírodních látek z původních monosacharidů o steroidy, terpeny, peptidy, a dokonce i do využití chirálních přírodních látek jako synthonů pro konstrukce supramolekul a sestavování imunoanalytických souprav. A pokud se týče prehistorie výuky samotné chemie přírodních látek, tak je nutno zmínit opět Františka Šorma, který již od roku 1946 přednášel „Chemii přírodních látek organických“, jako doporučenou přednášku³⁴.

Fotografie, pokud není uvedeno jinak, jsou z archivu ČSCH a autorů.

LITERATURA

1. Ferles M.: Bull. Ces. Spol. Chem. 28, (1997); <http://chemicke-listy.cz/Bulletin/bulletin282/970213.html>, staženo 30. 11. 2024.
2. Prelog V.: Bull. Ces. Spol. Chem. 28, (1997); <http://chemicke-listy.cz/Bulletin/bulletin282/970214.html>, staženo 30. 11. 2024.
3. Šoukal J.: Práce z dějin Akademie věd 7, 193 (2015).
4. Schwippel J., Šmidák M.: *Vládní komise pro vybudování Československé akademie věd 1952*, str. 21, Ústřední archiv ČSAV, Praha 1976.
5. Ferles M.: Vesmír 68 (8), 456 (1989).
6. Anonym: Věstník ČSAV 62, 29 (1953–1954).
7. Drašar P.: Chem. Listy 117, 43 (2023).
8. Pelikán J.: Listy 49, 24, č. 6, vydání ze dne 12. 12. 2019 (2019).
9. Nový L. (red.): *Vývoj moderních vědeckých organizací v Československu*, ČSAV Ústav čs. a světových dějin, Praha 1972.
10. Petrů F., Hájek B.: *O vývoji české chemie*, Orbis, Praha 1954.
11. Zákon č. 52/1952 Sb., *Zákon o Československé akademii věd*.
12. Zákon č. 58/1950 Sb., *Zákon o vysokých školách*, § 22.
13. Anonym: Věstník ČSAV 63, 205 (1954).
14. Brdička R.: Věstník ČSAV 66, 26 (1957).
15. Smetana M.: Vesmír 38 (2), 66 (1959).
16. Anonym: Věstník ČSAV 67, 227 (1958).
17. Balada A.: *Chemická ročenka*, str. 100, Slov. vydavatel'stvo technické literatury, Praha 1966.
18. Anonym: *Program Českého vysokého učení technického v Praze na studijní rok 1948/49*, str. 22 (1948).
19. Anonym: Věstník ČSAV 63, 105 (1954).
20. Anonym: Věstník ČSAV 69, 189 (1960).
21. Anonym: Věstník ČSAV 63, 292 (1954).
22. Anonym: Věstník ČSAV 74, 742 (1965).
23. Anonym: Věstník ČSAV 74, 737 (1965).
24. Purš J., Jirásková N., Plechatý J.: *200 let České společnosti nauk 1784–1984*, Ústav československých a světových dějin ČSAV, Praha 1985.
25. Hoffman P.: Chem. Listy 113, 463 (2019).
26. Petrů F., v knize: *Sto let České vysoké školy technické v Praze 1869–1969*, str. 195, SPN, Praha 1969.
27. Lukaš R., Jarý J.: Chem. Listy Vedu Prum. 49, 1808 (1955).
28. Jarý J., Čapek K., Kovář J.: Collect. Czech. Chem. Commun. 28, 2171 (1963).
29. Bretschneider R., Čapek K., Jarý J.: *Chemie a analytika sacharidů*, SNTL Praha 1980.
30. Blekta M., Komanec J., Andrášková V., Hlavatý L., Režný Z., Jarý J., Sychra V.: Cas. Lek. Cesk. 112, 934 (1973).
31. Polívková J., Pospíšil J., Jarý J.: Cas. Lek. Cesk. 122, 1368 (1983).
32. Pospíšil M., Jarý J., Netíková J., Marek M.: Experientia 38, 1232 (1982).
33. Kuna P.: *Historie Společnosti pro radiobiologii a krizové plánování*, <https://www.srkp.cz/historie-spolecnosti-pro-radiobiologii-a-krizove-planovani/>, staženo 1. 12. 2024.
34. Dědek V.: Chem. Listy 81, 522 (1987).

J. Staněk and P. Drašar (*Department of Chemistry of Natural Compounds, Faculty of Food and Biochemical Technology, University of Chemistry and Technology, Prague, Czech Republic*): **Department of Chemistry of Natural Compounds of UCT Prague; Roots and Origin**

The article provides searchable information about the establishment of the Laboratory of Heterocyclic Chemistry and its transformation into the Laboratory of Monosaccharides and the Department of Chemistry of Natural Compounds of the Institute of Chemical Technology Prague.

Keywords: Laboratory of monosaccharides, Laboratory of heterocyclic compounds, Department of chemistry of natural compounds, Rudolf Lukeš, František Šorm, Jiří Jarý

Užití tohoto díla se řídí mezinárodní licencí Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs>), která umožňuje neomezené využití, distribuci a kopírování díla pomocí jakéhokoli média, za podmínky řádného uvedení názvu díla, autorů, zdroje a licence.